

Paraplunota Kapitaalgoederen 2026- 2031

gemeente Steenwijkerland

Antea Group

Understanding today.
Improving tomorrow.

zaaknummer 2024-017667

28 augustus 2025

www.anteagroup.nl

Paraplunota Kapitaalgoederen 2026-2031

gemeente Steenwijkerland

zaaknummer 2024-017667

28 augustus 2025

Opdrachtgever

Gemeente Steenwijkerland
Postbus 162
8330 AD STEENWIJK

datum	beschrijving	vrijgave
28 augustus 2025	Definitief concept	

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel	4
1.3	Paraplunota	5
1.4	Leeswijzer	5
2.	Kapitaalgoederen van Steenwijkerland	6
3.	Huidige stand van zaken	8
3.1	Methodiek	8
3.2	Begraven	8
3.3	Gebouwen	9
3.4	Groen	10
3.5	Openbare verlichting	12
3.6	Riolering	12
3.7	Sport en spelen	14
3.8	Verkeer	15
3.9	Water en Civieltechnische kunstwerken	16
3.10	Wegen	18
4.	Financiën	20
4.1	Integrale projecten	20
4.2	Product Begraven	20
4.3	Product Gebouwen	20
4.4	Product Groen	21
4.5	Product Openbare verlichting	21
4.6	Product Riolering	22
4.7	Product Sport en spelen	22
4.8	Product Verkeer	23
4.9	Product water en civieltechnische kunstwerken	23
4.10	Product Wegen	24
5.	Aandachtspunten en aanbevelingen	25
5.1	Aandachtspunten	25
5.2	Aanbevelingen	26

1. Inleiding

Een groot deel van het leven speelt zich af in de openbare ruimte. De directe leefomgeving van inwoners, ondernemers en bezoekers van de gemeente Steenwijkerland. Deze ruimte is maatschappelijk belangrijk. Mensen wonen, verblijven en ontmoeten elkaar hier. De openbare ruimte is opgebouwd uit een groot aantal kapitaalgoederen, veel in het beheer van de gemeente.

De gemeente is als goed beheerder verantwoordelijk voor haar bezittingen en heeft een zorgplicht om goed op de kapitaalgoederen te passen. In deze Paraplunota Kapitaalgoederen wordt inzicht gegeven in hoe de gemeente Steenwijkerland dit doet.

Wat zijn kapitaalgoederen?

Kapitaalgoederen zijn alle objecten (of assets) in de openbare ruimte, bijvoorbeeld wegen, bomen, speeltoestellen of gebouwen. Deze objecten vormen samen de openbare ruimte.

Deze objecten vertegenwoordigen een grote (maatschappelijke) waarde, daarom worden ze ook wel kapitaalgoederen genoemd.

1.1 Aanleiding

De aanleiding is meerledig:

- De kapitaalgoederen hebben een blijvende en omvangrijke invloed op de gemeentelijke begroting. Er is geld nodig om de kapitaalgoederen te verzorgen, te onderhouden of te vervangen. Om verantwoord met de kapitaalgoederen om te kunnen gaan, is inzicht belangrijk.
- De gemeente Steenwijkerland beheert een groot aantal verschillende kapitaalgoederen. Per sector of per discipline zijn verschillende plannen opgesteld. Op basis van die plannen zijn er budgetten gereserveerd. Conform het Besluit Begroting en Verantwoording Gemeenten en Provincies (BBV) stelt de gemeente jaarlijks een paragraaf in de begroting op over de kapitaalgoederen. Hiermee kan de gemeente richting de provincie aantonen dat ze verantwoord omgaat met haar kapitaalgoederen.
- In 2019 is de eerste Paraplunota Kapitaalgoederen Steenwijkerland opgesteld en vastgesteld, deze had een looptijd 2019 – 2023. Met de in 2023 geactualiseerde Steenwijkerlandse Financiële Verordening is opgenomen dat de ‘Nota onderhoud Kapitaalgoederen Steenwijkerland’ om de zes jaar geactualiseerd wordt. Met de Financiële verordening is de looptijd van de paraplunota in 2019 verlengd naar 2019-2025. Dit geeft een aanleiding om voor de nieuwe zes jaar 2026-2031 een nieuwe nota op te stellen. De term (paraplu)Nota onderhoud kapitaalgoederen is een naar Steenwijkerlandse situatie toegespitste term voor de VNG modelverordening “onderhoudsplan openbare ruimte”. Deze nota staat los van de jaarlijkse “Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen”.

1.2 Doel

Deze Paraplunota is een volledige actualisering van de vorige nota en geeft opnieuw inzicht in de kapitaalgoederen. De nota informeert de gemeenteraad over de (financiële) stand van zaken van alle kapitaalgoederen in de gemeente Steenwijkerland. Hoe doel van de Paraplunota Kapitaalgoederen is inzicht geven in:

- De omvang van het areaal kapitaalgoederen;
- De wettelijke verplichtingen, het beleidskader en de huidige stand van zaken per kapitaalgoed;
- De beschikbare financiële middelen.

Door een relatie te leggen tussen het areaal, het gekozen beleid en de beschikbare financiële middelen, kunnen op de volgende vlakken aanbevelingen worden gedaan:

- Omissies in beleid;
- Het ontbreken en uit balans zijn van financiële middelen;
- Risicobeheersing en aanbevelingen voor de komende beleidsperiode.

1.3 Paraplunota

De gemeente Steenwijkerland heeft een actueel en gedetailleerd overzicht van de meeste kapitaalgoederen. Deze Paraplunota fungeert als schakel tussen de verschillende disciplinaire plannen (bv. het Wegenbeleidsplan) en de Programmabegroting. De bestaande plannen blijven van kracht en er wordt met deze nota, geen nieuw beleid opgesteld voor de verschillende kapitaalgoederen. Wel geeft deze Paraplunota een eenduidig en helder inzicht in alle kapitaalgoederen, inclusief de financiële behoeftes en risico's.

Figuur 1: Visualisatie van de Paraplunota Kapitaalgoederen

1.4 Leeswijzer

Allereerst wordt in hoofdstuk 2 inzicht gegeven in het areaal. Per product zijn de kapitaalgoederen weergegeven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de wetgeving, het beleidskader, het gekozen kwaliteitsniveau en de stand van zaken per product beschreven. In hoofdstuk 4 volgt de financiële stand van zaken. Uiteindelijk staan in hoofdstuk 5 de aandachtspunten en de aanbevelingen voor de ambitie voor de toekomst.

2. Kapitaalgoederen van Steenwijkerland

De gemeente Steenwijkerland beheert een groot aantal verschillende kapitaalgoederen. In onderstaand overzicht is het areaal kapitaalgoederen per sectoraal/discipline weergegeven. De arealen zijn op hoofdlijn weergegeven, in de verschillende beheersystemen van de gemeente is gedetailleerde informatie opgenomen.

Kapitaalgoed		Hoeveelheid	Eenheid
Begraven	Begraafplaatsen	16	stuks
Gebouwen	Binnensport accommodaties	8	stuks
	Buitensport accommodaties	9	stuks
	Gemeentelijke panden	1	stuk
	Werkplaatsen	2	stuks
	Brandweer	6	stuks
	Musea	2	Stuks
	Panden leegstand/in afwachting van ontwikkeling	15	Stuks
	Wijkgebouwen	2	stuks
	Jeugdhonken	1	stuks
	Gebouwen op begraafplaatsen	12	stuks
	Woningen	1	stuks
	Recreatie/havengebouwen	16	stuks
	Multifunctioneel Centrum (MFC)	3	stuk
	Theater	1	stuk
	Overige panden	35	stuks
	Zwembaden	2	stuks
Groen	Natuur / Landschappelijk groen	950.000	m ²
	Bomen	36.165	stuks
	Gazon	750.000	m ²
	Extensief beheerd gras	900.000	m ²
	Bermen	2.600.000	m ²
	Hagen	33.000	m ²
	Plantsoen	160.000	m ²
Openbare Verlichting	Lichtmasten	10.977	stuks
	Armaturen	10.992	stuks
	Lampen	11.477	stuks
Riolering	Vrijval riolering	413	km
	Persleiding	67	km
	Drukriolering	261	km
	Gemalen	152	stuks
	Mini-gemalen	1.205	stuks
	Randvoorzieningen (bergbezinkvoorzieningen)	12	stuks
	Individuele behandeling afvalwater (IBA)	44	stuks
Sport en spelen	Natuurgrasvelden (49 st.) en kunstgrasvelden (5 st.)	37.586	m ²
	Speelplekken	178	stuks
	Toestellen en speelattributen	1.100	stuks
Verkeer	Verkeersborden	7.200	stuks
	ABRI's (bushokjes)	43	stuks
	Straatmeubilair, waarvan:		
	Bankjes	Circa 1.500	stuks
	Afvalbakken openbare ruimte	Circa 300	stuks

	<i>Hekjes/paaltjes</i>	n.t.b.	
	Camera's	n.t.b.	
Water en (civieltechnische) kunstwerken	Oeververbindingen, waarvan:	335	stuks
	<i>Beweegbare brug (geautomatiseerd)</i>	3	stuks
	<i>Beweegbare brug (handbediend)</i>	40	stuks
	<i>Vaste Fiets-voetbrug</i>	79	stuks
	<i>Vaste Verkeersbrug</i>	72	stuks
	<i>Vonders</i>	126	stuks
	<i>Tunnels</i>	5	stuks
	<i>Duikerbrug</i>	7	stuks
	Pont (Jonen/over de Linde)	2	stuk
	Oeververdediging (beschoeiing, damwanden, kademuuren, oevers)	120	km
	Watergangen (in stedelijk gebied)	46	km
	Niet schouwsloten	119	km
	Schouwsloten	207	km
	Greppels	100	km
	Duikers	1.500	stuks
	Fonteinen	7	stuks
	Trailerhellingen	6	stuks
	Zwemstranden	2	stuks
	Aanmeervoorzieningen	22	stuks
	Steigers	11	stuks
	Jachthavens	11	stuks
Wegen	Verhardingen, waarvan:	4.253.910	m ²
	<i>Asfalt</i>	1.813.640	m ²
	<i>Beton</i>	206.969	m ²
	<i>Elementenverharding</i>	1.882.640	m ²
	<i>Overig/onverhard</i>	350.661	m ²

Tabel 1: Kapitaalgoederen Steenwijkerland

3. Huidige stand van zaken

Dit hoofdstuk start met een uitleg over de methodiek; op welke manier wordt de kwaliteit van kapitaalgoederen bepaald? Vervolgens wordt per kapitaalgoed naar de wetgeving, het beleidskader, de gekozen kwaliteitsambitie en de huidige stand van zaken beschreven. De huidige stand van zaken betreft een algemene beschrijving, maar gaat ook in op klimaatadaptatie, duurzaam omgaan met grondstoffen en integrale samenwerking.

3.1 Methodiek

De kwaliteit van de openbare ruimte wordt getoetst middels schouwen, inspecties en onderzoeken. Voorheen werd deze kwaliteit voornamelijk tot uitdrukking gebracht in kwaliteitsniveaus. Er zijn vijf niveaus: van zeer laag tot zeer hoog. De kwaliteit wordt bepaald aan meetlatten die de verschillende kwaliteitsniveaus weergegeven in norm, beschrijving en beeld. Een beschrijving van deze kwaliteitsniveaus wordt hieronder weergegeven.

Niveau	Algemene beschrijving	Rapportcijfer
A+ (zeer hoog)	Uitstekend onderhouden, als nieuw	Cijfer > 9,5
A (hoog)	Goed onderhouden, bijna niets op aan te merken	Cijfer 7,5 – 9,4
B (basis)	Voldoende onderhouden, wel wat op aan te merken	Cijfer 5,5 – 7,4
C (laag)	Sober tot voldoende, enige achterstanden bij het onderhoud	Cijfer 3,5 – 5,4
D (zeer laag)	Onvoldoende onderhouden, flinke achterstanden, kapot	Cijfer < 3,4

Tabel 2: Overzicht gebruikelijke kwaliteitsniveaus Nederland

Echter, het beheer van de openbare ruimte ontwikkelt zich, waarbij voor verschillende kapitaalgoederen de bovenstaande kwaliteitsniveaus niet langer het (enige) toetsingskader zijn. Maatschappelijke opgaven en wettelijke verplichtingen laten zich niet altijd uitdrukken in (beeld)kwaliteitsniveaus.

Daarom wordt er ook bewust gekozen voor waardengestuurd beheer. Dit gaat om het beheren van de openbare ruimte waarbij we bewust(er) omgaan met waardes als: biodiversiteit, veiligheid, betrokkenheid, inclusiviteit, duurzaamheid, gezondheid en klimaatadaptatie. De afgelopen jaren ondervinden we steeds vaker de effecten van klimaatverandering (bijvoorbeeld wateroverlast, oplopende temperaturen en toename ongewenst groen/uitheemse planten). Daardoor hechten we steeds meer aan waarden als: biodiversiteit, veiligheid en gezondheid. Het is daarom van belang dat we onze openbare ruimte klimaatadaptief en duurzaam inrichten, beheren en onderhouden (door bijvoorbeeld opvang water, voorkomen hittestress, versterking biodiversiteit). We vinden het belangrijk dat iedereen die aan of in de openbare ruimte werkt, zich bewust is van de waarde van de openbare ruimte en zijn of haar rol en verantwoordelijkheid hierin.

De gemeente Steenwijkerland is op dit moment bij verschillende disciplines bezig met de stap naar waardengestuurd beheer. Bij andere disciplines wordt bovenstaande beeldkwaliteit nog altijd gebruikt of kent de discipline zijn eigen kaders. Voor deze nota is met een open blik gekeken naar de ambitie en hoe hieraan per discipline vorm aan wordt gegeven.

3.2 Begraven

Wetgeving

De Wet op de lijkbezorging verschaft informatie over begraven. Hoofdstuk 3, paragraaf 2 bevat wetgeving over gemeentelijke begraafplaatsen. Op grond van artikel 33 van deze wet moet een gemeente voor zich of met een of meerdere gemeentes tezamen tenminste een gemeentelijke begraafplaats hebben, tenzij gedeputeerde staten van deze verplichting tijdelijk ontheffing hebben verleend.

De gemeente Steenwijkerland heeft de 'Verordening op het beheer en het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen voor de gemeente Steenwijkerland 2016'. Deze verordening stelt in artikel 3 dat het beheer van de begraafplaats wordt gevoerd onder de verantwoordelijkheid van het college. Voor onder andere het onderhoud van de begraafplaatsen zijn één of meerdere personen aangewezen. Daarnaast stelt artikel 27 het volgende: Het college voorziet in het algemene dagelijks onderhoud van de begraafplaats, met uitzondering van

de grafoppervlakken van particuliere graven en met uitzondering van de algemene graven op de begraafplaats Giethoorn.

Beleidskader

In het meerjarenplan 'Over het graf...Meerjarenplan Begraven 2014-2018' zijn kaders gesteld omtrent de wet- en regelgeving, de administratie, de verordening en de capaciteit van de begraafplaatsen in Steenwijkerland. Voor de inrichting, het beheer en het onderhoud vallen de begraafplaatsen onder de 'hotspots'. De bovenstaande plannen zijn nog steeds actuele uitgangspunten voor het beheer en onderhoud. Alles binnen de hekken valt onder het areaal begraafplaatsen, voor de verhardingen wordt de inspectie en het onderhoud uitgevoerd door de discipline wegen. Onder het onderhoud vallen ook de algemene graven en oorlogsgraven. De aanwezige bebouwing valt onder gemeentelijk vastgoed (zie onderdeel 'Gebouwen').

Gekozen kwaliteitsambitie

Vanuit de historie zijn de begraafplaatsen aangemerkt als 'hotspots' en werden daarom onderhouden op kwaliteitsniveau hoog. De afgelopen jaren is de transitie gemaakt naar meer sturen op waarde en effecten. Wat hoger gras met een kruidenrijk mengsel past op sommige delen prima op de begraafplaats. De begraafplaatsen worden met aandacht onderhouden, hierop worden maatregelen uitgevoerd en ook geschoond.

Stand van zaken 2025

Algemeen

Het aantal begrafenissen vertoont een dalende trend, wat resulteert in een verminderde vraag naar nieuwe graven en uitbreidingen. Daarnaast zijn er lopende acties met betrekking tot het ruimen van graven, waarbij het soms moeilijk is om in contact te komen met de nabestaanden/rechthebbenden van een graf.

Kwaliteitsambitie

Het areaal is middels schouwen en inspecties goed in beeld. Wel is de afgelopen jaren gebleken dat het moeilijk is om het hoge kwaliteitsniveau te bewerkstelligen, omdat het groen verouderd raakte. Met ingang van 2025 is het budget opgehoogd zodat de komende jaren steeds een aantal begraafplaatsen kunnen worden aangepakt en verbeterd. Ook mede door de inzet van eigen personeel kan steeds beter voldaan worden aan beeldkwaliteits- en biodiversiteitsambities. Zij ondersteunen in het onderhoud waar mogelijk. Daarmee is er ook voldoende personele capaciteit aanwezig.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Met de financiële impuls zullen voornamelijk groenvakken opgewaardeerd worden. Bij (her)inrichting is dan ook oog voor klimaatadaptatie, biodiversiteit en het toepassen van duurzame materialen. Daarnaast wordt er in het onderhoud ook rekening gehouden met biodiversiteit, door te kiezen voor (bloemen)mengsels en minder vaak maaien.

Integrale samenwerking

De interne coördinatie met betrekking tot de kapitaalgoederen groen en wegen verloopt goed. Het gemeentepersoneel dat werkzaam is op de begraafplaatsen onderhoudt goede contacten met externe partijen, en er is een structureel, tweejaarlijks overleg met uitvaartondernemers en steenhouders.

3.3

Gebouwen

Wetgeving

Op het gebied van accommodatiebeleid zijn er voor de gemeente geen wettelijke verplichtingen. Wel zijn er wettelijke eisen bij de bouw, eventuele verbouw en het onderhoud van accommodaties. Hierbij moet worden voldaan aan de gestelde eisen van het Besluit Bouwwerken Leefomgeving en de daarin genoemde wettelijke normen. Hieronder vallen bijvoorbeeld normen over constructieve veiligheid, brandveiligheid en gebruikseisen.

Beleidskader

In 2023 is het "Plan van aanpak verduurzaming gemeentelijk vastgoed" opgesteld. Dit plan ligt als grondslag voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed in eigendom bij de afdeling Vastgoed en biedt handvatten voor het opstellen van het meerjarenprogramma en het uitvoeringsplan. Het plan van aanpak is opgesteld aan de hand van de volgende uitgangspunten:

- De aanpak voor verduurzaming van de gemeentelijke vastgoedportefeuille, het vastgoed wat in eigendom is van de gemeente;
- Landelijke ambities, wetten en regels;
- De gemeentelijke vastgoedportefeuille;
- Ambities van de gemeente Steenwijkerland ten aanzien van verduurzaming van gemeentelijk vastgoed indien deze afwijken van de landelijke ambities, wetten en regels.

Daarnaast is er per gebouw een meerjaren onderhoudsplanung (MJOP). Gebundeld vormen deze planningen het MJOP Maatschappelijk vastgoed. In het MJOP zijn de te verrichten onderhoudswerkzaamheden voor de aankomende jaren vastgelegd. De onderhoudswerkzaamheden bestaan uit dagelijks onderhoud, serviceonderhoud (o.b.v. servicecontracten) en planmatig onderhoud. Uitbreidingen en verduurzamingsmaatregelen vallen buiten deze planmatige onderhoudswerkzaamheden. Elke vier jaar wordt het MJOP geactualiseerd.

Gekozen kwaliteitsambitie

Er wordt gestreefd naar een functionele gebouwen, waarbij achterstallig onderhoud wordt vermeden. Middels de actualisatie van het MJOP worden matig of slecht beoordeelde onderdelen opgenomen in de planning.

Stand van zaken 2025

Algemeen

De personele capaciteit is in de afgelopen periode toegenomen, waardoor bestaande achterstanden ingelopen kunnen worden. Onder andere onderhoudscontracten worden verder op orde gebracht. Het areaal is goed in beeld en onderhoud wordt in het MJOP opgenomen.

Hoog over zijn er wel uitdagingen met het behouden en afstoten van het vastgoed. Een duidelijke visie voor het behouden of afstoten van gebouwen ontbreekt, met uitzondering van de schoolgebouwen voor welke een huisvestingsplan bestaat. Dit maakt deze discipline dynamisch.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Er is een opgave voor het verduurzamen van de gebouwen. Op bouwkundig en installatietechnisch niveau wordt er verduurzaamd. Echter is het budget voor de verduurzamingsopgave op lange termijn niet toereikend, om aan alle veranderende/strenger wordende regelgeving te voldoen.

Bij onderhoud is er beperkte aandacht voor het duurzaam omgaan met grondstoffen. Bij nieuwbouw is er wel nadrukkelijk aandacht voor.

Integrale samenwerking

De integrale afstemmingen met huurders verlopen goed. Per huurdersgroep zijn er verschillende frequenties voor overleg, dit is toereikend. Afstemming met de andere onderdelen van de openbare ruimte is beperkt noodzakelijk. Wel is afstemming met onderdelen gewenst, hierbij wordt gedacht aan de isolatieopgave/warmtetransitie en het SMP (dier/vogel- SoortenManagementPlan).

3.4

Groen

Wetgeving

Er moet worden voldaan aan de wettelijke zorgplicht voor groenonderhoud. Daarnaast zijn er Europese en nationale wet- en regelgeving van toepassing, waaronder het chemieverbod, de natuurherstelverordening, het besluit exotenbestrijding, de Omgevingswet en het Nieuw Burgerlijk Wetboek.

Beleidskader

De beleidskaders voor het openbaar groen zijn in diverse beleidsstukken opgenomen of worden verder vormgegeven in op te stellen stukken:

1. Bermbeheerplan buitengebied Steenwijkerland

Het bermbeheerplan presenteert de resultaten van een gemeente brede inventarisatie. Op basis hiervan is een beheerplan opgesteld dat zich richt op uitvoerbaar ecologisch bermbeheer. Enkele uitgangspunten zijn;

- Nieuw maairegime voor verschillende bermfasen, waarbij aandacht is voor het leefgebied van insecten
- Verder verschrallen van bermen o.a. door het afvoeren van maaisel
- Het zo snel mogelijk bestrijden van exoten, middels verschillende bestrijdingsmethoden

2. Visie groen en biodiversiteit

De visie op groen en biodiversiteit is uitgewerkt en zal richting geven aan de biodiversiteitsopgaven en ambities. Deze visie geeft inzicht in de kansen en mogelijkheden om de ambities met betrekking tot groen en biodiversiteit te realiseren. De visie geeft per deelgebied de kwaliteiten, opgaven en kansen m.b.t. groen en biodiversiteit aan. De visie is een bouwsteen van de te actualiseren Omgevingsvisie van Steenwijkerland. We hebben de ambitie om de groene opgaven die worden opgenomen in de omgevingsvisie uit te werken in een Programma (als instrument van de Omgevingswet).

3. Beheerplan landschapselementen

Het nog af te ronden beheerplan landschapselementen geeft invulling aan het gewenste beheer rondom landschapselementen.

4. Integrale visie openbare ruimte (IVOR 2007)

De integrale visie openbare ruimte gaat in op streekeigen dorp en stad. Vanuit landschappelijke onderligger (bodem en water) en aansluitend op de omgevingskarakteristieken (stedenbouw en landschap).

5. Beleidsnota Groen (2007)

In de beleidsnota Groen zijn de uitgangspunten voor de inrichting en beheer van het openbare groen opgenomen, waaronder, kwaliteitsniveau, doelstellingen, functies en streekeigenheid.

Gekozen kwaliteitsambitie

In termen van beeldkwaliteit is gekozen voor het basisniveau “B”, met een Hoog “A” niveau voor hotspots. Er wordt echter steeds meer ingezet op waardengestuurd beheer, waarbij gemotiveerd kan worden afgeweken van de beeldkwaliteit.

Stand van zaken 2025

Algemeen

Het areaal is goed in kaart gebracht en vastgelegd in het beheersysteem. Frequentie inspecties dragen bij aan het inzicht in de kwaliteit en de ontwikkeling hiervan.

Het kapitaalgoed Groen is in ontwikkeling met meerdere op te stellen visies en plannen. Klimaatadaptatie en biodiversiteit worden geïntegreerd in de dagelijkse praktijk. De huidige personele bezetting maakt inzet voor deze ontwikkelingen mogelijk.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Er is gestart met een waardengestuurd onderhoudscontract waarin naast beeldkwaliteit ook aandacht is voor biodiversiteit en klimaat. Door minder frequent te maaien, wordt inzet en energie bespaard.

Daarnaast draagt groen bij aan klimaatadaptatie door het vergroenen van wijken. De groene inrichting wordt zodanig gekozen dat biodiversiteit behouden en versterkt wordt.

Het veranderde klimaat vormt een uitdaging voor het groen, met name voor bomen. De visie op groen en biodiversiteit moet verder invulling geven aan de opgaven en geplande aanpak hiervan.

Doormiddel van meerdere methoden wordt bijgedragen aan het duurzaam omgaan met grondstoffen. Denk hierbij aan het gebruiken van maaisel voor groen gas of compost.

Integrale samenwerking

De afstemming met de andere kapitaalgoederen openbare ruimte loopt goed. Met de huidige bezetting wordt bijgedragen aan de ambities rondom ecologie en biodiversiteit.

3.5 Openbare verlichting

Wetgeving

De gemeente heeft een zorgplicht voor veilige wegen en de juiste verlichting. Daarnaast zijn er richtlijnen van toepassing, zoals de Richtlijn Openbare Verlichting (NPR12301/AE:2018NL), die adviseert over de hoeveelheid licht, zowel horizontaal als verticaal, en de verdeling van licht. Voor de uitvoering is NEN 3140 'Bedrijfsvoering van elektrische installaties – Laagspanning' van toepassing.

Beleidskader

De beleidsvisie Openbare Verlichting vastgesteld door de raad op 24 juli 2025, geeft de uitgangspunten voor de openbare verlichting. Deze beleidsvisie is opgesteld in samenwerking met 18 Overijsselse gemeenten en bevat specifieke verlichtingskeuzes voor Steenwijk. Enkele uitgangspunten zijn:

- “Niet verlichten, tenzij”. Niet verlichten tenzij dat echt nodig is. Als we verlichten, dan kiezen we voor de juiste hoeveelheid en goed gericht licht.
- De mate en wijze van verlichting wordt afgestemd op verschillende deelgebieden. In centrumgebieden en langs hoofdwegen wordt meer verlicht, bij natuurgebieden zo min mogelijk. Het waarborgen van de verkeersveiligheid blijft een belangrijke randvoorwaarde.
- Bij vervanging wordt gekozen voor LED verlichting met een dimregime.

Gekozen kwaliteitsambitie

De openbare verlichting is functioneel. Hiervoor hanteren we in het onderhoud het volgende servicelevel: storingen; herstel binnen 10 werkdagen, schades; herstel binnen 5 werkdagen, gevaarlijke situaties; herstel binnen 2 uur.

Stand van zaken 2025

Algemeen

Het verlichtingsareaal is goed in kaart gebracht, waarbij mutaties worden doorgevoerd door de gemeente en/of aannemer. Er is een vervangingsplan waarin de grootste energieverbruikers eoudste verlichting worden vervangen door LED verlichting (ca. 80% van het areaal). De snelheid van het verLEDden wordt onder andere bepaald door de beschikbare interne en externe capaciteit en beschikbare budgetten, hier is de vervangingsopgave getemporiseerd.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Het verLEDden van het verlichtingsareaal draagt bij aan energiebesparing. Daarnaast wordt bij uitvragen kritisch gekeken naar circulaire uitgangspunten, in overeenstemming met Bouw Circulair. Een voorbeeld hiervan is de mate van repareerbaarheid van armaturen.

Integrale samenwerking

Met de beleidsvisie is opgetrokken met 17 andere Overijsselse gemeenten. Daarnaast is er een goede samenwerking met de opdrachtnemers, mede door een raamovereenkomst waarin het onderhoud, beheer en vervanging efficiënt is geregeld.

3.6 Riolering

Wetgeving

De zorg en verantwoordelijkheid voor het stedelijk watersysteem ligt voornamelijk bij de gemeente. In de basis heeft de gemeente zorgplichten voor het hemelwater, afvalwater en grondwater (art. 2.16 Omgevingswet). De taken zijn in het kort;

- Stedelijk afvalwater

De gemeente heeft de taak om stedelijk afvalwater dat binnen haar grondgebied vrijkomt in te zamelen en te transporteren. Hieronder valt inzameling: de gemeente moet het mogelijk maken om het stedelijk afvalwater van publiekelijk bezeten percelen te ontvangen op een openbaar vuilwaterriool of een ander systeem. Transporteren verwijst naar de plicht van de gemeente om verzameld afvalwater af te voeren naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie.

- Hemelwater

De gemeente is verantwoordelijk om afstromend hemelwater te verzamelen en hierna te lozen op

ofwel oppervlaktewater, of de bodem. Ook is het mogelijk om hemelwater op te vangen in een gemengd stelsel. Dit laatste resulteert in afwatering van hemelwater naar de RWZI. De verantwoordelijkheid van de gemeente begint aan de perceelgrens. Het is aan haar om ervoor te zorgen dat neerslag wat op particulier terrein valt en daar niet kan infiltreren of geloosd, op te vangen in een riool.

- Grondwater

De grondwatertaak houdt in dat de gemeente op openbaar gebied maatregelen moet treffen om de nadelige gevolgen van structurele grondwateroverlast te voorkomen of beperken. Dit is een inspanningsplicht en geen resultaatverplichting.

Beleidskader

Het Riool en Water Programma 2023-2028 (RWP) is het huidige programma voor het kapitaalgoed Riolerings. Dit programma beschrijft de beleidskaders, programmering van activiteiten en financiële consequenties. De beleidsuitgangspunten uit het RWP zijn als volgt samengevat:

- Huishoudelijk- en bedrijfsafvalwater wordt voor bijna 100% ingezameld via riolering. Tegelijkertijd is het zaak om zo min mogelijk hemel- en grondwater af te voeren in combinatie met dit afvalwater.
- Hemelwater wordt zoveel mogelijk lokaal benut door infiltratie of lozen op oppervlaktewater.
- De openbare ruimte wordt in de loop van de jaren zo ingericht dat overlast van extreme buien beperkt blijft.
- Steenwijkerland overweegt het beteugelen van grondwaterstanden in het openbare gebied waar zonder ingrijpen sprake is van structurele nadelige gevolgen van de grondwaterstand.

Gekozen kwaliteitsambitie

Bij Riolerings is er geen sprake van een gekozen beeldkwaliteit. Er wordt ingezet op doelmatig en risicogestuurd beheer.

Stand van zaken 2025

Algemeen

In 2023 is in de afvalwaterketensamenwerking FLUVIUS een formatieonderzoek in combinatie met de Branchestandaard gemeentelijke watertaken toegepast. FLUVIUS is een samenwerking tussen de gemeenten De Wolden, Hogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Steenwijkerland en Westerveld en het waterschap Drents Overijsselse Delta.

Het onderzoek geeft antwoord op de vraag of de huidige formatie voor de gemeentelijke watertaken kwantitatief en kwalitatief op orde is. Het formatie-onderzoek maakt duidelijk wat de huidige personele bezetting binnen de deelnemende gemeenten is en welke capaciteit nodig is om de gemeentelijke watertaken goed uit te kunnen voeren. Gebruik is gemaakt van de in 2023 geactualiseerde formatiescan 'personele capaciteit' uit de Kennisbank Stedelijk Water van Stichting RIONED.

Voor Steenwijkerland is ten opzichte van de huidige bezetting voor de binnendienst een tekort berekend van 1,6 fte voor de gemeentelijke watertaken (water & riolering).

Vanwege de krappe personele capaciteit is het lastig om de geplande maatregelen uit het RWP uit te voeren. Lange voorbereidingstrajecten voor grote vervangingsprojecten vertragen de uitvoering van projecten in vergelijking met de planning uit het RWP.

Hoewel de projecten moeizaam op gang komen, loopt het onderhoud wel door. De taken en het budget staan onder druk door grote prijsstijgingen. Deze problemen kunnen binnen het gesloten financiële systeem van de watertaken nog worden opgelost. De heldere en herleidbare implementatie van risico gestuurd beheer vraagt verdere aandacht.

Bij het vaststellen van het RWP eind 2022 is met de Raad afgesproken om halverwege de looptijd van het RWP een evaluatie van het RWP aan te bieden aan de Raad.

Eind 2025 zal deze evaluatie volgen waarbij bovenstaande bevindingen nader zullen worden toegelicht.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

In het RWP en de LAS (Lokale adaptatie strategie) is klimaatadaptatie uitvoerig beschreven en zijn er budgetten vrijgemaakt voor het treffen van maatregelen. Er zijn ook subsidies beschikbaar. Dit zijn voornamelijk middelen voor het tegengaan van wateroverlast, maar voor hitte en droogte zijn de middelen beperkt. Ook hier is de

formatie een aandachtspunt. Formatie voor klimaatadaptatie is tot 2030 geregeld uit de Duurzaamheidsmiddelen.

Wat betreft materiaalgebruik zijn er uitgangspunten vastgelegd in het LIOR (Leidraad Inrichting Openbare Ruimte) en wordt in bestekken een voorkeur gegeven aan gerecycled materiaal. Dit zijn echter nog geen harde eisen.

Integrale samenwerking

De samenwerking met Water & Civiele kunstwerken verloopt goed. De samenwerking met andere interne disciplines kan echter beter, zeker in de zoektocht naar integrale projecten en afstemming voor de (middel)lange termijn. Hiervoor werken we aan een integrale meerjarenplanning.

3.7

Sport en spelen

Wetgeving

Het beheer en onderhoud van speeltoestellen en valondergronden moet voldoen aan de Europese en landelijk gestelde wet- en regelgeving. De belangrijkste zijn: Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen 2023 (WAS2023) en de Europese Normen (NEN-EN 1176-1 t/m 1176-7 en 1177).

Voor sportvelden gelden er geen verdere wettelijke verplichtingen, enkel richtlijnen voor de specifieke sporten. De belangrijkste zijn die van het NOC*NSF en de KNVB.

Beleidskader

1. Visie op beheer en onderhoud sportvelden

De visie beschrijft de uitgangspunten voor beheer en onderhoud van sportvelden. Deze uitgangspunten zijn:

- De richtlijnen van NOC*NSF en KNVB worden gevolgd voor het voorzienings- en onderhoudsniveau.
- Twee keer per jaar worden de velden getoetst aan de richtlijnen
- De gebruiker van de velden kan ervoor kiezen om het onderhoud (deels) zelf uit te voeren (Right to challenge).

2. Het wedstrijdplan – Sport- en beweegbeleid

Het wedstrijdplan beschrijft 5 thema's die ook in het landelijke sportakkoord terug te vinden zijn:

1. Jong leren bewegen als basis voor langdurig en plezierig bewegen
2. Duurzame infrastructuur
3. Inclusief sporten en bewegen
4. Vitale sportaanbieders
5. Sportevenementen

Per thema is uitgewerkt wat het doel is en hoe dat te bewerkstelligen.

3. Speelplekkenbeleid

Het speelplekkenbeleid van 2014-2017 wordt nog als uitgangspunt gebruikt voor de speel- en beweegplekken. De volgende ambities zijn nog steeds van kracht: meer samenwerken met inwoners; meer speelwaarde en bewegen én minder speelplekken; toekomstig bestendig areaal

Gekozen kwaliteitsambitie

De richtlijnen van het NOC*NSF en de KNVB worden gevolgd. Daarnaast wordt het onderhoudsniveau getoetst aan de eisen van speelbaarheid en veiligheid.

Voor speel- en beweegtoestellen moet er voldaan worden aan de zorgplicht en gestelde veiligheidseisen.

Stand van zaken 2025

Algemeen

De speeltoestellen en sportvelden zijn goed in zicht. Buitensporttoestellen zijn daarentegen niet helemaal in beeld, mede omdat deze vaak voortkomen uit inwonersinitiatieven en niet goed overgedragen zijn naar beheer. Voor sport- en beweegtoestellen geldt dat ze jaarlijks worden geïnspecteerd en dat de maatregelen die hieruit voortvloeien door de uitvoerder worden uitgevoerd en bijgehouden in het beheersysteem.

Sportveldbeheer wordt steeds vaker door verenigingen zelf uitgevoerd. Dit valt onder het “right to challenge”, waarbij sportverenigingen zelf het beheer en onderhoud mogen uitvoeren. Hiervoor ontvangen verenigingen een bijdrage van de gemeente.

De gestelde ambities zijn haalbaar en intern is er voldoende personele capaciteit. Voorheen was dit niet het geval, maar er wordt een inhaalslag en kwaliteitsslag gemaakt.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Bij (nieuwe) speel- en beweegplekken wordt klimaatadaptatie, voornamelijk hittestress en wateroverlast, meegenomen in de afwegingen. Bij sportvelden wordt bewust niet meer gekozen voor watervelden bij hockey, in het kader van duurzaam omgaan met drinkwater. Tevens wordt er bij sportparken ingezet op verLEDding van de verlichting.

Betreft duurzaam omgaan met grondstoffen worden materialen hergebruikt als dit mogelijk is. Er is bij nieuwe aanleg ook aandacht voor levensduur en vervangbaarheid. Vanuit het programma Duurzaamheid wordt een impuls gegeven aan de duurzaamheid van sportlocaties.

Integrale samenwerking

De gebiedscoördinatoren trekken de inwonersinitiatieven en zijn dus betrokken. Bij beweeg- en speelplekken is er veel afstemming met groen, wegen en water. Deze afstemming verloopt goed.

3.8

Verkeer

Wetgeving

Verkeerstekens moeten voldoen aan de uitvoeringsvoorschriften van de BABW en het reglement verkeersregels en verkeerstekens. Voor de technische aspecten moeten ze voldoen aan NEN-EN 12899.

Daarnaast moet de gemeente zorg dragen voor een goed onderhouden weg en weginrichting, conform de Wegenwet.

Beleidskader

Voor de verkeerselementen is er geen beleidskader. Het beheer wordt vormgegeven middels de bestaande (beeld)bestekken.

Gekozen kwaliteitsambitie

De bebording wordt op basisniveau beheerd, waarbij de verkeersborden waarvoor een verkeersbesluit noodzakelijk is, op het hoogste niveau onderhouden worden.

Stand van zaken 2025

Algemeen

Verkeersborden worden systematisch bijgehouden in het beheersysteem. Voor veel andere verkeerselementen is het areaal echter minder goed in beeld en is de afbakening niet altijd duidelijk, vooral op het snijvlak met het straatmeubilair.

De personele capaciteit voor de verkeerstechnische elementen is op orde, maar de onderdelen rondom het straatmeubilair zijn niet goed in beeld en dus ook niet belegd. Dit maakt dat deze taken incidenteel worden opgepakt door werknemers van andere kapitaalgoederen.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Ontwikkelingen in de markt worden gevolgd, maar deze bieden (nog) geen betere alternatieven voor de huidige materiaalkeuze. Daarnaast zal er ook ingezet moeten worden op een planmatiger onderhoud van de verkeerselementen om te komen tot meer doelmatige en duurzamere oplossingen.

Integrale samenwerking

Er vindt meerdere keren per jaar overleg plaats met de Provincie. De afstemming met interne disciplines verloopt goed.

3.9 Water en Civieltechnische kunstwerken

Wetgeving

Het kapitaalgoed Water en Civieltechnische kunstwerken omvat verschillende elementen. Voor de kunstwerken, oftewel bouwwerken, is het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) sinds januari 2024 van kracht als vervanging van het bouwbesluit. In het Bbl zijn de regels rondom veiligheid, gezondheid, duurzaamheid en bruikbaarheid van bouwwerken vastgelegd.

Voor de elementen die invloed hebben op het watersysteem zijn de taken beschreven in de Omgevingswet. Hierin is de verantwoordelijkheid van de beheerder van een watersysteem gedefinieerd. Het waterschap kan, als beheerder van het watersysteem, eisen stellen aan bijvoorbeeld duikers en beschoeiingen.

Tevens zijn de verplichtingen rondom flora en fauna, die bijvoorbeeld van toepassing zijn op civiele werken waar een flora- of faunapassage benodigd is, in de Omgevingswet vastgelegd. Daarnaast biedt deze wet ook uitgangspunten voor het baggeren van watergangen.

Voor de inrichting en staat van wegen, welke bijvoorbeeld op kunstwerken liggen, is de Wegenwet van toepassing.

Beleidskader

De beleidskaders voor water en (civieltechnische) kunstwerken zijn in verschillende beleidsstukken opgenomen:

1. Beleidsplan Oeverconstructies 2021-2026

Het beleidsplan Oeverconstructies beschrijft de beheertaken van vijf typen oeverconstructies; 1) Beschoeiingen 2) Damwanden 3) Kademuren 4) Basalt en 5) Natuurlijke oevers. In het beleidsplan zijn de volgende uitgangspunten beschreven:

- Doel is om de beschoeiingen terug te brengen naar Basis niveau. Dit door vervanging (waarbij voor zo veel mogelijk voor een natuurlijke oever wordt gekozen), onderhoud, monitoring en inspectie.
- Natuurlijke oevers worden middels een schouw en 10-jaarlijkse inspectie gemonitord en waar nodig onderhouden.
- Basalt, damwanden en kademuren worden op basis van inspecties vervangingen en onderhoudsmaatregelen getroffen om ze te laten voldoen aan het Basis niveau.

2. Beleidsplan Oeververbindingen 2022-2027

Het beleidsplan Oeververbindingen beschrijft het beheer van zes typen oeververbindingen; 1) Beweegbare brug (automatisch) 2) Beweegbare brug (handbediend) 3) Fiets-voetbrug 4) Vaste verkeersbrug 5) Vonder 6) Tunnel. De volgende uitgangspunten zijn beschreven:

- In de planperiode worden verspreid over 4 jaar inspecties uitgevoerd welke leiden tot benodigde maatregelen. Onderdelen die onder het kwaliteitsniveau "Basis" scoren onderhouden of vervangen moeten worden.
- Bij zwaar belaste, oudere kunstwerken worden de risico's geïnventariseerd en wordt gericht nader onderzoek uitgevoerd om de constructieve veiligheid te waarborgen.

3. Beheerplan Havens 2022-2027

Het beheerplan Havens beschrijft de beheertaken van de 9 havens in Steenwijkerland. In het beheerplan is specifiek aandacht voor onderdelen die niet uitmaken van de andere plannen. Oeverconstructies, gebouwen, groenvoorzieningen en overige aanlegplaatsen zijn wel onderdeel van de havens, maar niet van het beheerplan Havens. De onderdelen die uitmaken van het beheerplan zijn; 1) Steigers 2) Drijfkisten 3) Houten remmingspalen 4) Elektra/water kasten 5) De relingen 6) Meerstoelen 7) Aanmeerpalen 8) Objectverlichting 9) Elementenverharding 10) Meubilair en 11) overige.

Het beheerplan beschrijft de volgende uitgangspunten voor het beheer van de havens:

- Professionaliseren en optimaliseren van het beheer. Structureel onderhouden en beheren van de havens moet leiden tot het halen van de beeldkwaliteit "basis".
- Er wordt gebiedsgericht gewerkt. Elk jaar wordt één of worden meerdere havens aangepakt en teruggebracht naar kwaliteitsniveau basis.

- De gemeente zet in op een toekomstbestendig beheer, middels goede afspraken met de exploitanten van de havens.
- Duurzaamheid is belangrijk en daarom is de voorkeur om kunststof in plaats van hout toe te passen.

4. Riool- en Waterprogramma (RWP) 2023-2028

Het RWP geeft ook uitgangspunten voor het watersysteem en daarmee voor dit kapitaalgoed. Door hemelwater zoveel mogelijk oppervlakkig te bergen en af te voeren, vraagt dit extra ruimte en inspanningen rondom oppervlaktewater.

Bij het vaststellen van het RWP eind 2022 is met de Raad afgesproken om halverwege de looptijd van het RWP een evaluatie van het RWP aan te bieden aan de Raad.

Eind 2025 zal deze evaluatie volgen waarbij bovenstaande bevindingen nader zullen worden toegelicht.

5. Beheerplan Baggeren 2023-2037

Het Beheerplan beschrijft de taken rondom het baggeren van de watergangen. Het plan geeft inzicht in de baggeropgave en bijbehorende kosten. Het plan geeft invulling aan de taken voor de watergangen die minimaal vijf meter breed zijn. Smallere watergangen zijn geregeld in de bestekken “Ecologisch berm- en slootonderhoud” en “Berm- en slootonderhoud Verschralingsbeheer”. Voor wateren waar de gemeente taken heeft als eigenaar of beheer- en onderhoudsplichtige, is de opgave geraamd en is een planning opgesteld.

Gekozen kwaliteitsambitie

Hoewel er meerdere beleidskaders zijn, geldt voor de meeste onderdelen van dit kapitaalgoed dat het kwaliteitsniveau “Basis” van toepassing is. Hiermee is het areaal redelijk schoon, voldoet aan de functie en het is in gebruik ongevaarlijk en dus veilig. Dit kwaliteitsniveau geeft ook invulling aan een optimale balans tussen levensduur en kosten, waarbij de veiligheid gewaarborgd wordt.

Stand van zaken 2025

Algemeen

De arealen zijn kwantitatief en kwalitatief goed in beeld en vastgelegd in het beheersysteem. Enkel de vanaf 1 januari 2025 nieuw overgedragen vaar- en waterwegen zijn nog niet geheel opgenomen in het beheersysteem. Hier zijn nog openstaande acties in het opnieuw bepalen van de budgetten, officieel vastleggen van nieuwe taken en rollen, het toekennen van (gewenste) vaarwegen en de bijkomende baggeropgave. In de komende periode zullen deze zaken verder uitgewerkt moeten worden. Het areaal neemt toe, en daarmee ook de benodigde personele inzet en budgetten.

Voor de kunstwerken is het een grote uitdaging om de benodigde werkzaamheden uit te kunnen voeren. De benodigde voorbereiding, onderzoek en toetsing voordat onderhoud uitgevoerd kan worden maakt het een uitdaging.

De gestelde ambitie wordt voor de meeste onderdelen wel gehaald. Met het beheerplan Havens is er nu sprake van structureel onderhoud en dit verloopt goed. Bij oeverconstructies is wel sprake van een achterstand, maar onveilige situaties zijn hierdoor nog niet ontstaan. Er is wel budget beschikbaar gesteld om deze in te lopen. Oeververbindingen zijn geïnspecteerd en goed in beeld, maar het verouderende areaal met toenemende belasting staat onder druk. Dit vraagt om constructieve berekeningen en additionele toetsing. Met toenemende belastingen en nieuwe veiligheidseisen liggen incidentele afsluitingen en omvangrijke werkzaamheden op de loer.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Daar waar mogelijk wordt er gekozen voor een natuurvriendelijke oever. Daar waar dit niet kan, wordt er wel gedacht aan uittredingslocaties voor fauna.

Duurzaam omgaan met materialen is verankerd in de werkwijze door hergebruik van materialen bij onderhoud of het uitvragen bij vervangingen. Het duurzamer uitvoeren van de werkzaamheden kan worden uitgevraagd, maar brengt extra kosten met zich mee. Additionele budgetten voor bijvoorbeeld inzet van elektrisch materieel zijn er niet.

Integrale samenwerking

Er is een heldere taakverdeling met groen over het (groen)onderhoud van waterwegen. Hier is echter wel de wens om meer samen te werken of taken over te dragen gezien de benodigde expertise (met name op het gebied van exoten en bestrijding vegetatie in water). Ook de afstemming met andere disciplines kan beter, zeker in het integraal afstemmen van onderhoudswerkzaamheden.

3.10

Wegen

Wetgeving

Het beheer en onderhoud van de wegen moet voldoen aan de gestelde wet- en regelgeving, zoals de Wegenwet, de Wegenverkeerswet en het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Bij uitvoering zijn er specifiekere wetgeving en richtlijnen van toepassing, zoals de Wet Milieubeheer, de Omgevingswet en de Richtlijn Bebakening en Markering.

Beleidskader

Het belangrijkste kader voor wegen is het Beleidsplan wegen en paden. Deze is vastgesteld op 27 mei 2025.

1. Beleidsplan Wegen en paden

Enkele uitgangspunten uit dit beleidsplan zijn:

- Uitgangspunt voor de kwaliteit is onderhoudsniveau “Basis”
- Er wordt, waar mogelijk en doelmatig, geïnvesteerd in levensduur verlengende maatregelen
- De veiligheid van bermen wordt verder verhoogd door meer bermverharding aan te brengen
- Middels maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen (MVOI) stuurt de gemeente meer op milieueffecten bij de uitvoering van opdrachten
- Bij parkeervakken wordt gekeken naar de mogelijkheid van halfverharding
- Waar belangrijke routes voor diersoorten aanwezig zijn, worden faunapassages toegepast
- Ook zandwegen en halfverhardingen worden structureel onderhouden op het gekozen basisniveau

Gekozen kwaliteitsambitie

De kwaliteitsambitie is het handhaven van onderhoudsniveau “Basis”. Hiermee wordt efficiënt en kosteneffectief omgegaan met het wegareaal.

Stand van zaken 2025

Algemeen

Het areaal is goed in beeld, zowel kwantitatief als kwalitatief, en vastgelegd in het beheersysteem. Het beeld is dat het onderhoud iets achterloopt, mede door een tekort in budget veroorzaakt door toenemende grondstof/brandstofprijzen. Met het beleidsplan is de opgave verder in beeld gebracht. Het doel blijft om gemiddeld aan het “Basis” niveau te blijven voldoen. Waar sprake is van een verhoogd gebruik en/of belasting, is een hogere frequentie van onderhoud benodigd.

De huidige personele capaciteit is op orde, maar extra opgaven vragen steeds meer tijd. Denk hierbij aan de additionele werkzaamheden voor de voorbereiding van werkzaamheden en afstemming met andere opgaven, zoals de energietransitie en de vervangingsopgave.

Klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen

Op projectniveau wordt er bijgedragen aan klimaatadaptatie in de vorm van ontstenen. Bij onderhoudswerkzaamheden is er vaak nog te weinig tijd of budget om hier structureel actief aan te kunnen bijdragen.

Duurzaam omgaan met grondstoffen is een vast onderdeel van de werkprocessen. In onze plannen en budgetten houden we rekening met hergebruik en recycling. We nemen deel aan de asfalt- en betonketen in Overijssel. We hanteren de besteksposten uit Bouwcirculair.nl. Deze volgen de ontwikkelingen met circulariteit en klimaat in de markt.

Integrale samenwerking

De afstemming met externe partijen, zoals het Rijk en de Provincie lopen goed, middels een gedeeld systeem. Ook is er structureel overleg met nutsbedrijven over de meerjarenplanningen rondom de energietransitie.

Samenwerking met andere disciplines, zoals kunstwerken, waterbeheer en riolering blijft de nodige aandacht vragen om tijdige (financiële) integrale afstemming te vinden.

4. Financiën

In het vorige hoofdstuk is er gekeken naar de wetgeving, het beleidskader, de gekozen kwaliteitsambitie en de huidige stand van zaken van de verschillende kapitaalgoederen. In dit hoofdstuk wordt per kapitaalgoed inzicht gegeven in de financiële situatie. De opgenomen budgetten zijn exclusief gemeente-eigen personele inzet, overhead, eigen materieel, etc.

4.1 Integrale projecten

Binnen de gemeente Steenwijkerland wordt gewerkt met integrale projecten. Deze projecten worden op basis van verschillende kansen ingezet. Bij de projecten wordt gekeken naar de disciplinaire budgetten om bij te dragen aan het project. De wens bestaat om een integrale doorkijk van investeringen te maken in de vorm van integraal meerjaren investeringsprogramma.

In sommige gevallen is het budget niet toereikend voor de dekking van het totale project. Er zijn geen structurele middelen beschikbaar om deze tekorten op te vangen. Jaarlijks wordt een afweging gemaakt voor de integrale projecten en eventuele bijdragen vanuit andere middelen.

4.2 Product Begraven

Onderhoud

Sinds 2025 is het budget structureel verhoogd met € 50.000 om ervoor te zorgen dat het hoge kwaliteitsniveau kan worden behouden. Hiermee kan per jaar steeds een aantal begraafplaatsen worden opgewaardeerd. Om de kostendekkendheid op te laten lopen en deze extra budgetten te dekken zijn de tarieven (fors) gestegen.

In totaal is er € 353.000 beschikbaar voor openbare begraafplaatsen. Hiervan is € 205.000 beschikbaar voor het onderhoud op hoog kwaliteitsniveau. Daarnaast zijn de overige taken begroot, voor (snoei van) bomen (€ 12.000), inboet (€ 4.000) en aanvullende diverse voorzieningen (€ 15.000). Het budget bestaat voornamelijk uit groentaken en is daarmee sterk afhankelijk van de ontwikkelingen rondom het contract met de NoordWestGroep.

Begraven	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Onderhoud	€ 353.000	€ 353.000	€ 353.000	€ 353.000	€ 353.000

Het onderhoudsbudget is voornamelijk voor het groen op de begraafplaatsen. Verhardingen op begraafplaatsen zijn budgettair ondergebracht onder wegen. Dit maakt dat de uitvoering en het budget bij het beheer van de wegen ligt. Daarnaast valt het onderhoud van gebouwen op begraafplaatsen onder vastgoed. Al gaat het schoonmaken hiervan af van het budget van Begraven.

Vervangingen/investeringen

Vanaf 2026 zijn er enkel onderhoudsbudgetten beschikbaar.

4.3 Product Gebouwen

Onderhoud

Op basis van het MJOP Maatschappelijk Vastgoed is er jaarlijks budget beschikbaar voor het klein onderhoud van het gemeentelijk vastgoed. Voorheen stonden deze kosten op de voorziening, maar nu is er sprake van een exploitatiebudget voor klein-onderhoud en een voorziening voor groot-onderhoud en vervangingen.

Gebouwen	MJOP 2025	MJOP 2026	MJOP 2027	MJOP 2028	MJOP 2029
Klein onderhoud	€ 585.000	€ 585.000	€ 585.000	€ 585.000	€ 585.000

Vervangingen/investeringen

Voor groot onderhoud en vervangingen wordt gewerkt met een voorziening. De uitgaven en stand van de voorziening zijn hieronder weergegeven.

Gebouwen – groot onderhoud Jaar	Uitgaven (MJOP)	Stand voorziening 31-12*
2025	€ 1.618.944	€ 4.639.879
2026	€ 2.092.065	€ 3.643.136
2027	€ 1.358.639	€ 3.439.852
2028	€ 1.146.339	€ 3.454.081
2029	€ 1.070.208	€ 3.545.980
2030	€ 1.178.838	€ 3.529.249
2031	€ 1.324.533	€ 3.366.823
2032	€ 2.593.705	€ 1.935.225
2033	€ 1.754.623	€ 1.342.709
2034	€ 2.467.977	€ 36.839

*De stand van de voorziening is op basis van een additionele storting in de voorziening van €210.000 per jaar, met ingang van 2025.

4.4

Product Groen

Onderhoud

De taken rondom het groen worden bekostigd uit de exploitatie en de uitvoering wordt voornamelijk gedaan door de NoordWestGroep. Daarmee is dit budget sterk afhankelijk van de afspraken, en het contract, met de NoordWestGroep.

In de afgelopen periode zijn veel incidentele budgetten voor o.a. ziektebestrijding structureel opgenomen in het onderhoudsbudget. Vooral bomen blijken erg gevoelig te zijn voor ziekten/plagen en klimaatverandering.

Het budget lijkt voor nu afdoende, maar het nieuwe beleidsplan Groen en biodiversiteit zal aanleiding geven tot het herzien van het uitvoeringsprogramma. Met dit uitvoeringsprogramma zullen de budgetten herzien moeten worden.

Groen	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Onderhoud	€ 2.635.000	€ 2.635.000	€ 2.635.000	€ 2.635.000	€ 2.635.000

Vervangingen/investeringen

Bij openbaar groen is er geen sprake van een investeringsbudget. Jaarlijks worden er plantvakken gerenoveerd/vervangen, niet vanuit een investeringsbudget maar vanuit regulier jaarlijks onderhoudsbudget.

4.5

Product Openbare verlichting

Onderhoud

Voor het dagelijks onderhoud (afhandeling storingen en verhelpen schades) is jaarlijks € 232.000 beschikbaar. Daarnaast zijn er energiekosten die jaarlijks circa € 299.000 bedragen. De energiekosten zijn onderhevig aan fluctuaties en laten zich moeilijk voorspellen. Met de inzet op meer LEDverlichting is het energieverbruik en de meldingen van storingen afgenomen. Op termijn is de verwachting dat het onderhoudsbudget en de energiekosten verder zullen afnemen, als gevolg van de verLEDding (minder storingen en nieuw areaal), wat uiteraard wel afhankelijk is van de marktprijzen voor energie.

Openbare verlichting	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Dagelijks beheer	€ 217.000	€ 232.000	€ 232.000	€ 232.000	€ 232.000
Energiekosten	€ 299.000	€ 299.000	€ 299.000	€ 299.000	€ 299.000

Vervangingen/investeringen

Op basis van het vervangingsplan, rekening houdend met de beoogde verLEDding, zijn investeringen geraamd voor het vervangen van de armaturen en masten. Er is tot en met 2027 budget beschikbaar, de dan resterende opgave is nog niet in beeld en niet groot.

Openbare verlichting	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Masten	€ 389.000	€ 389.000	€ 342.000	€ 0	€ 0
Armaturen	€ 611.000	€ 611.000	€ 537.000	€ 0	€ 0

4.6

Product Riolering

Het product Riolering kent een eigen, gesloten, financieel kader. De kosten worden gedekt middels de rioolheffing. Om de kosten te egaliseren wordt er binnen het product Riolering gewerkt met een voorziening.

Onderhoud

De kosten voor het onderhoud zijn geraamd met het RWP. Deze budgetten staan wel steeds verder onder druk door de stijgende eenheidsprijzen. Verschillen en stijgende kosten worden jaarlijks binnen het product Riolering in beeld gebracht en opgelost.

Riolering	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Algemeen	€ 216.000	€ 225.000	€ 225.000	€ 150.000	€ 150.000
Onderzoek	€ 215.000	€ 215.000	€ 215.000	€ 215.000	€ 215.000
Planvorming	€ 110.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 110.000
Onderhoud	€ 640.000	€ 600.000	€ 600.000	€ 600.000	€ 600.000

Vervangingen/investeringen

Voor grootschalige vervangingen en nieuwe maatregelen worden investeringskredieten beschikbaar gesteld. Het beeld is dat de programmering van het RWP in de praktijk lastig uit te voeren is, mede door een tekort in personele capaciteit. Dit maakt dat kredieten doorschuiven en werkelijke kapitaallasten lager zijn dan geraamd. Onderstaand zijn de geraamde investeringsbedragen gepresenteerd.

Riolering	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Investeringsplannen	€ 3.745.000	€ 2.675.000	€ 1.605.000	€ 1.605.000	€ 1.070.000

4.7

Product Sport en spelen

Onderhoud

Het onderhoud van het product Sport en spelen is onverdeeld in het onderhoud aan sportvelden en speelvoorzieningen. Het onderhoud aan sportvelden wordt deels door de verenigingen zelf gedaan, waarvoor ze een vergoeding krijgen. Het overige werk wordt voornamelijk door de NoordWestGroep uitgevoerd. Dit geldt ook voor de speelvoorzieningen, waar het verzorgend onderhoud door de NoordWestGroep wordt uitgevoerd.

Voorheen was er sprake van een voorziening voor Speeltoestellen maar dit is nu opgedeeld in een exploitatiebudget voor kleine onderhoudswerkzaamheden en investeringskredieten voor grootschalige vervangingen. Onderstaand zijn de exploitatiebudgetten voor onderhoud weergegeven.

Sport en spelen	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Sportvelden	€ 436.000	€ 436.000	€ 436.000	€ 436.000	€ 436.000
Speelvoorzieningen	€ 112.000	€ 112.000	€ 112.000	€ 112.000	€ 112.000

Vervangingen/investeringen

Voor de speelvoorzieningen zal ieder jaar bij de PPN een investeringskrediet aangevraagd worden. Onderstaand is het geraamde bedrag voor deze investeringen weergegeven.

Sport en spelen	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Speelvoorzieningen	€ 385.000	€ 628.000	€ 241.000	€ 589.000	€ 681.000

4.8

Product Verkeer

Onderhoud

Er is een structureel budget beschikbaar voor verkeersmaatregelen. Hieronder valt het planmatig vervangen en verzorgend onderhoud van verkeersborden, het uitvoeren van verkeersmaatregelen en onderhoud aan het camerasysteem. Daarnaast is er een budget beschikbaar voor delen van het straatmeubilair. Hier is echter onvoldoende in beeld wat de staat van het areaal is, en welke maatregelen benodigd zijn.

Verkeer	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Straatmeubilair	€ 34.000	€ 34.000	€ 34.000	€ 34.000	€ 34.000
Verkeersmaatregelen	€ 121.000	€ 121.000	€ 121.000	€ 121.000	€ 121.000

Vervangingen/investeringen

Vervangingen van verkeersborden vallen onder het onderhoudsbudget. Voor overige elementen is geen vervangingsbudget beschikbaar.

4.9

Product water en civieltechnische kunstwerken

Onderhoud

Voor het onderhoud van de verschillende onderdelen is een jaarlijks onderhoudsbudget beschikbaar. Hieruit worden alle onderhoudswerkzaamheden bekostigd. Enkel voor baggeren is er sprake van een voorziening. Dit maakt het besteden en binnen de perken houden van het jaarlijks budget, onder invloed van fluctuaties in de onderhoudsopgave en uitvoering, een uitdaging.

Water en civiele kunstwerken	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Oeververbindingen	€ 551.000	€ 551.000	€ 551.000	€ 551.000	€ 551.000
Oeverconstructies - onderhoud	€ 172.000	€ 202.000	€ 172.000	€ 202.000	€ 172.000
Oeverconstructies - Vaarwegbeheer	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000
Water – baggeren	€ 491.000	€ 491.000	€ 491.000	€ 491.000	€ 491.000
Water – maaien stedelijk water	€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000
Water – bestrijding invasieve soorten	€ 111.000	€ 111.000	€ 111.000	€ 111.000	€ 111.000
Jachthavens	€ 105.000	€ 105.000	€ 105.000	€ 105.000	€ 105.000
Recreatieve voorzieningen	€ 64.000	€ 64.000	€ 64.000	€ 64.000	€ 64.000
Pont Jonen	€ 5.500	€ 5.500	€ 5.500	€ 5.500	€ 5.500

Vervangingen/investeringen

Vervangingen worden middels een investeringskrediet bekostigd. De gepresenteerde budgetten zijn op basis van de technische levensduur van oeververbindingen- en constructies.

Water en civiele kunstwerken	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Oeververbindingen	€ 341.000	€ 341.000	€ 341.000	€ 341.000	€ 341.000
Oeverconstructies	€ 498.750	€ 498.750	€ 498.750	€ 498.750	€ 498.750
Jachthavens	€ 95.000	€ 95.000	€ 95.000	€ 95.000	€ 95.000

4.10 Product Wegen

Onderhoud

Voor het onderhoud wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks beheer en groot onderhoud. Het dagelijks beheer bestaat uit jaarlijks terugkerende taken en kosten. Daarnaast zijn er budgetten voor vegen, onkruidbestrijding op verharding en gladheidsbestrijding.

Wegen	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Dagelijks beheer	€ 172.000	€ 172.000	€ 203.000	€ 204.000	€ 204.000

Voor groot onderhoud wordt gewerkt met een voorziening. Onderstaand zijn de jaarlijkse begrote uitgaven en stand van de voorziening weergegeven.

Wegen – groot onderhoud	Uitgaven	Stand voorziening
Jaar		31-12
2025	€ 2.548.000	€ 868.000
2026	€ 2.281.000	€ 780.000
2027	€ 2.278.000	€ 687.000
2028	€ 2.277.000	€ 597.000
2029	€ 2.261.000	€ 523.000

Vervangingen/investeringen

Voor werkzaamheden waar sprake is van levensduur verlengde maatregelen of vervanging wordt gebruik gemaakt van een investeringskrediet. De onderstaande bedragen zullen met het beleidsplan Wegen aangevraagd worden.

Wegen	Begroting 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028	MJR 2029
Levensduur verlengend	€ 623.422	€ -	€ 310.599	€ 263.995	€ -
Vervanging	€ 751.578	€ 386.425	€ 1.222.421	€ 195.382	€ -

5. Aandachtspunten en aanbevelingen

Op basis van de voorgaande hoofdstukken en de gegeven inzichten in de verschillende aspecten van de kapitaalgoederen worden in dit hoofdstuk de aandachtspunten en aanbevelingen gepresenteerd.

5.1 Aandachtspunten

Areaal

Vergelijkbaar met de boodschap van de vorige Paraplunota zijn de arealen zowel kwantitatief als kwalitatief goed in beeld, met uitzondering van het straatmeubilair. De arealen zijn vastgelegd in beheersystemen en worden actief bijgewerkt. Ambitie is om mutaties in de beheersystemen ook toegankelijk te maken voor de uitvoeringswerkzaamheden.

Bij areaal uitbreiding speelt er het aandachtspunt dat vaak wel de bijbehorende financiële uitgaven voor beheer en onderhoud beschikbaar worden gesteld, maar dat de personele gevolgen onderbelicht blijven. Er wordt niet voorzien in uitbreiding van het aantal FTE eigen personeel voor uitvoering en beheer van de openbare ruimte, dit blijft een aandachtspunt.

Gestelde ambities

Het overgrote deel van de kapitaalgoederen worden beheerd op niveau “Basis”. In de regel wordt hieraan voldaan en is de gestelde ambitie haalbaar. Er zijn enkele achterstanden in onderhoud, maar deze zijn grotendeels afgedekt met een aanvulling in personeel of budget. Wel blijven er aandachtspunten bij:

- Investerings- en riolering komen minder snel tot uitvoering dan geprogrammeerd
- Het areaal straatmeubilair is, zowel kwalitatief als kwantitatief.

Naast het niveau “Basis” wordt ook steeds vaker ingezet op waarden, in de vorm van het voldoen aan wettelijke verplichtingen of op basis van uitgangspunten voor klimaat en biodiversiteit. Dit maakt dat het onderhoud en beheer op een andere manier gemonitord moet worden dan de beeldkwaliteit. Hier worden eerste stappen in gezet.

Voor een aantal disciplines zijn de gestelde ambities nog in concept, omdat het beleidskader nog vastgesteld moet worden. Wijziging van het vigerende beleid, inclusief de gestelde ambitie, vraagt om een ander beheer en onderhoud.

Klimaat & duurzaam omgaan met grondstoffen

Per discipline verschilt de huidige integratie van klimaatadaptatie en duurzaam omgaan met grondstoffen in de werkprocessen. In de breedte is er aandacht voor de thema's. Het blijft een uitdaging om deze thema's mee te nemen in onze beheer- en uitvoeringsplannen.

Integrale afstemming

Over het algemeen vinden de verschillende disciplines elkaar en wordt de samenwerking met direct betrokken collega's als goed ervaren. Er zijn ook talrijke externe partijen waar structureel of informeel mee gecommuniceerd en afgestemd wordt.

Wel is er nog ruimte voor verdere integrale afstemming, zeker bij grote onderhouds- en vervangingswerkzaamheden. Werk-met-werk maken is nog niet altijd vanzelfsprekend en er is geen integraal investeringsprogramma waar de werkzaamheden samenkomen.

Personele capaciteit

Hoewel de personele bezetting bij een aantal disciplines (weer) op peil is, zijn er verschillende disciplines waar sprake is van een krappe personele capaciteit:

- Riolering en Water: De opgaven rondom investeringen Riolering en Water staan onder druk vanwege krappe bezetting van personeel en de gestelde ambities. Hierdoor schuiven deze investeringsprojecten door in de tijd of worden on-hold gezet.

- **Civieltechnische kunstwerken:** Voor de kunstwerken is het een grote uitdaging om de benodigde werkzaamheden uit te kunnen voeren. Onderhoud en vervanging vraagt veel voorbereiding en dus inzet.
- **Straatmeubilair:** Deze taken zijn niet compleet belegd en de opgave voor de komende periode is niet inzichtelijk. Mogelijk wordt er meer inzet gevraagd, welke nu niet beschikbaar is.

Naast de aandachtspunten voor specifieke disciplines wordt bijna overal aangegeven dat er veel additionele opgaven te verwachten zijn die meer inzet gaan vragen. Denk hierbij aan extra tijdsinvestering in de voorbereiding van projecten, mede door participatie en wijzigende wet- en regelgeving, omgevingsvisie, woningbouw, water en bodem sturend, KRW, bestrijding van exoten, de energietransitie en opgaven rondom klimaat en biodiversiteit.

Financieel

Met de gestelde ambities in de (concept) beleidskaders zijn de opgaven rondom klimaat en duurzaam omgaan met grondstoffen niet altijd op waarde gezet en meegenomen in de budgetten. Dit vormt een risico voor de inzet en voortgang op deze thema's. Voor deze thema's zal er extra budget beschikbaar gesteld moeten worden.

Het overgrote deel van het groenonderhoud, waaronder onkruidbeheer op verharding, en het verzorgend onderhoud van speeltoestellen wordt uitgevoerd door de NoordWestGroep.

Daarnaast zijn er nog een aantal risico's die zich incidenteel kunnen voordoen. Vooral bij Wegen en Water & Civieltechnische kunstwerken zijn vervangingen kostbaar en door herijking of additionele toetsing kunnen nieuwe vervangingen in beeld komen. Weersextremen kunnen ook risico's met zich meebrengen, zoals grootschalige vervanging en herstel van groen/bomen door stormschade, extreme droogte of wateroverlast. Hiervoor zullen incidentele budgetten benodigd zijn.

5.2 Aanbevelingen

In het kort zijn er de volgende aanbevelingen;

- Aandacht houden voor de staat en omvang van het te beheren areaal, inclusief het straatmeubilair.
- De budgetten moeten goed gemonitord en bijgesteld worden waar nodig. Dit om in te kunnen spelen op de maatschappelijke ontwikkelen en ambities rondom klimaat en duurzaamheid. Daarnaast dienen de budgetten in de pas te lopen met de kostenstijgingen onderhoud openbare ruimte in afwijking van de jaarlijks toegepaste indexering in de begroting.
- Op verschillende disciplines is er sprake van een krappe personele bezetting, om invulling te geven aan de gestelde ambities zou er nader aanvullend onderzoek moeten komen. Dit speelt met name op het gebied van de gemeentelijke watertaken (water en riolering).
- Afgelopen jaren zijn wel extra middelen beschikbaar gesteld voor onderhoud openbare ruimte dit naar aanleiding van areaal uitbreiding openbare ruimte maar niet voor de hiervoor benodigde extra personele capaciteit. Ook voor dit thema is nader onderzoek wenselijk.
- Hoewel er sprake is van onderling overleg en afstemming, kan de integrale afstemming tussen disciplines beter. Bijvoorbeeld met een integraal meerjaren investeringsprogramma. Hierdoor kan er kosten-efficiënt gewerkt worden en/of een hogere kwaliteit geleverd worden.

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1800 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensing en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Tolhuisweg 57
8443 DV Heerenveen
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Copyright ©

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

De informatie die in dit rapport is opgenomen is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n) en kan persoonlijke of vertrouwelijke informatie bevatten. Gebruik van deze informatie, door anderen dan de geadresseerde(n) en gebruik door hen die niet gerechtigd zijn van deze informatie kennis te nemen, is niet toegestaan. De informatie is uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door de geadresseerde, voor het doel waarvoor dit rapport is vervaardigd. Indien u niet de geadresseerde bent of niet gerechtigd bent tot kennisneming, is openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden niet toegestaan, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group en wordt u verzocht de gegevens te verwijderen en direct een melding te maken bij security@antegroup.nl. Derden, zij die niet geadresseerd zijn, kunnen geen rechten aan dit rapport ontleen, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group.

www.anteagroup.nl